KORTE OBSERVATIEN OP HET VERTOOGH.

1647

KORTE OBSERVATIEN

Op het

VERTOOGH,

Door een ongenaemden uyt-gegeven,

AENDE
HO: MO: HEEREN STATEN GENERAEL
der Vereenighde Nederlanden.

Nopende de voor-gaende ende tegenwoordige
Proceduren van BRASIL.

In-gestelt door een Lief-hebber des Vaderlandts

---

t'AMSTERDAM,
Gedruckt by *Pieter van Marel* Boeck-verkooper woonende
inde Hemelsche Globe: *Anno* 1647.

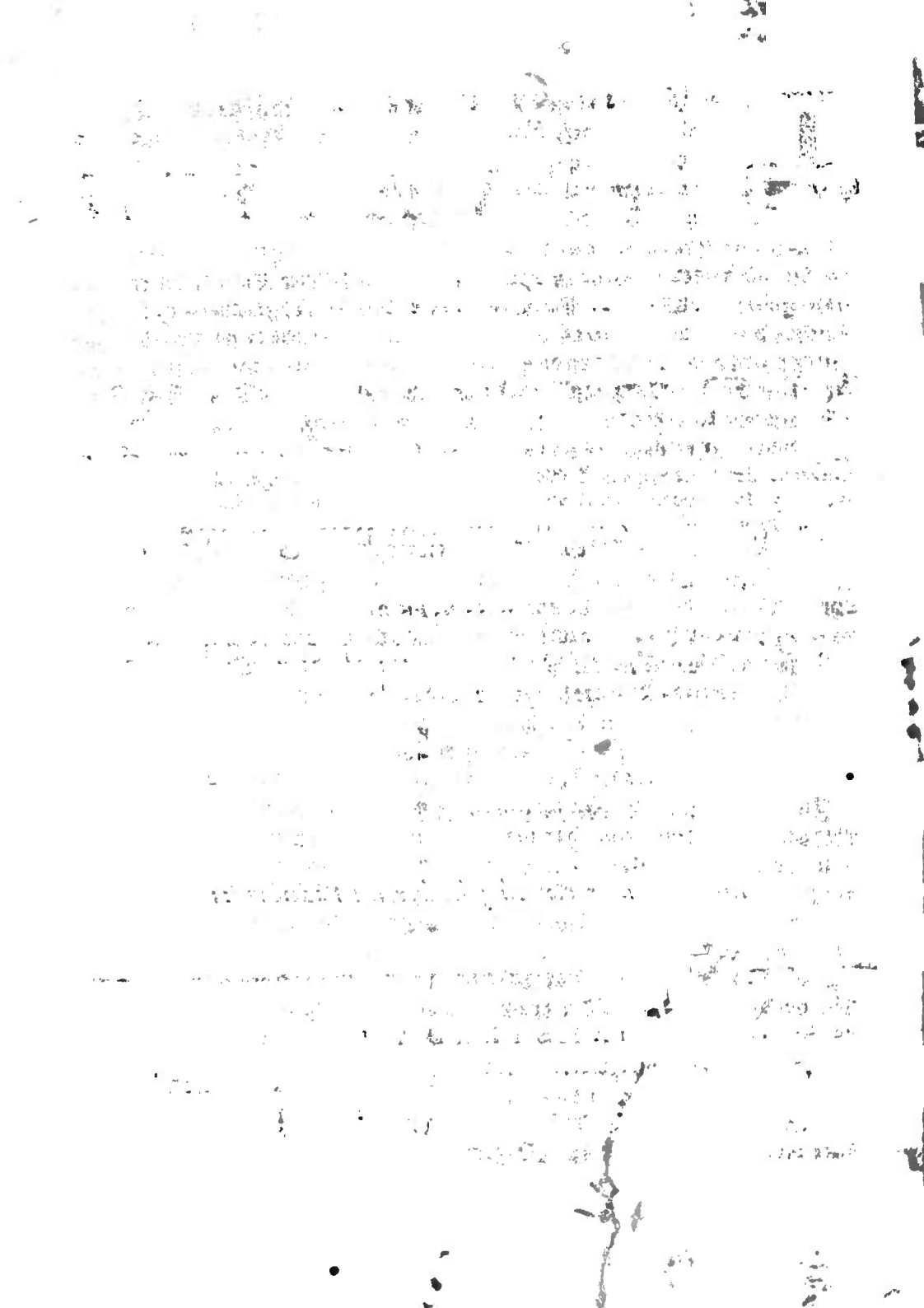

TEN is niet nieus / dat Lieden die hare wijsheydt ende vernuft alles toe-schrijven/ sich aen-nemen Raedt te geven / in saken die de Regeringe aengaen/daer niet toe versocht zijnde; dan dat sonder naem sich derven addresseren aen de Hooghste Regeringe/'tselve gaet wat verder/insonderheydt/als haer aen-spraken in Druck uyt-geven/eer dat de selve gesien zijn by de gene/aen de welcke sy die adresseren: ende is vry vreemt / dat sulcke Schriften werden aen-gesien / ende in de Vergaderingen vande Regeerders gebracht/ sonder datter onder-soeck op wert gedaen; wesende te vermoeden dat sulcke zijn aen-gestelt ende gestijft werden / by de gene die het niet en betaemt/en die daer yets anders meer voor hebben/als wel behoorde. Dit meyne klaerlijck te blijcken uyt seker Schrift / nu onlangs uytgegeven / ghenaemt Vertoogh aende Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, nopende de voor-gaende ende teghenwoordige Proceduren van Brasil, midtsgaders de Documenten daer toe dienende; gedruckt tot Amsterdam by Ioannes van Marel, Boeck verkooper inde Globe.

Den Autheur van't selve Boecxken/segt in sijn Voor-reden tot den goetwilligen Leser/dat hy 'tselve heeft gedaen principalick uyt liefde tot de Vrede: ende dat daer mede voor-namentlick heeft voor gehadt de conservatie vande oude vriendtschappen ende correspondentien tusschen dese Landen en Portugael / ende de groote Commercie die onse Ingesetenen daer hebben/ kennende de teederheyt van dat stuck tot op een hayr. Soo dat hem uyt-geeft voor een Vrede-lievende ende gantsch wijse ende al-wetende personagie; hoemen die noemt die haer selven prijsen is wel bekent: en behoeve dat niet te seggen.

In't vervolgh van sijn Discours neemt hy so groote vryheydt/om niet alleen de Bewinde-hebberen vande Geoctroyeerde West-Indische Compagnie haer kleyn verstant te verwijten; maer oock de Ho: Regeringe te scholieren / so dat sijne vrymoedicheyt al vry verre sich uyt streckt. Late hem sijne wijsheydt ende over-wegende verstant, wel wetende multa illustria ingenia in obscuro latere.

Sal alleen die seggen/dat niemant dit Schrift sonder voor-oordeel ofte passien sal lesen/ die niet op goede redenen stracks sal oordeelen/ dat hy een Procureur is vande Portugesen; van welcker oude vrientschappen ende correspondentien hy in sijn Voor-reden wel gewagh maeckt/ doch geene aen en wijst; ende voor my/ en kan niet bedencken/waer dat hy die soude konnen vast maken/noch wat preuven hy daer van soude konnen by brengen.

Ick en wil de Portugeesche Natien niet beschuldigen dat sy voor desen qualijck hebben gedaen/dat sy haer tegen ons vpandelijck hebben gedragen / doen sy onder Spangien waren / gelijck een langen tijt zijn geweest / ofte dat meer ontrou ende wreethept tegen ons hebben gebruyckt/als andere subjecten vanden Coning van Spangien; hoe-wel daer wel wat van soude konnen geseght werden/ by de Oost-Indische Compagnie / die langer met haer te doen heeft gehadt/ als de West-Indische/ daer desen Autheur sijn galle meest op upt spouwet; ende die mede tamelijcken hest gesmaeckt de vrientschappen van die Natie.

Maer wil alleen in bedencken geven/dewijl hy in't verbolg pag. 11. redenen allegeert/waerom den Coning van Portugal hoognoodig is de vriendtschap van desen Staet / oft het niet een teecken is van den quaden aert der Portugesen/dat sy(niet tegenstaende sy de vrientschap van desen Staet so noodigh hadden / ende so liberalicken genooten) stracks naer de bevestinge van eenen thien-jarigen Treves / tusschen desen Staet ende de Kroone van Portugal/hebben begonnen te machineren tegen de Ondersaten van desen Staet in Brasil: wel wetende met hoe veel goets ende bloets die conqueste verkregen was; ende dat het gantsch niet en konde bestaen / met de reputatie van desen Staet/ de selve sich weder te laten ontsutselen.

Want op dat ick hier sommierlick verhale/d'welck door-gaens by den Heere Ambassadeur wert verbloemt/ ende by desen Autheur gedissimuleert;

De Rebellie in Brasil/ ende alle de onheylen/ ende desolatien daer op gevolght / hebben hare motiven ende aen-leydingen gehadt upt Portugal/ende zijn door de Gouverneur van de Bahia upt-gevoert. Dese heeft de Ingesetene Portugesen schreetlijck op-gerocht; de selve heeft den Verrader Hoogstraten / die't principale Fort/ aen de Cabo Sint Augustijn / heeft gelevert/om-gebocht; als upt des selfs Verraders eygen Declaratie te sienis/by hem gedaen, eer het schelmstuck aen-gingh: de selve heeft de Afgesanten vande Hoogh Regeringe aldaer geblindt-horkt / op een fribool ende valsch pretext/ Schepen en Volck gesonden in onse Limiten / ende door de selve de Rebellen gesteyft/ende alle schaden upt-gewrocht: ons Volck doot-geslagen/andere gevanckelijck wegh gevoert naer de Bahia/daer qualijck getracteert/en de na Portugael gesonden; in somma alles gedaen/ d'welck

men

men van sijn oudtste ende aller-wreetste vyanden konde vreesen. Op dat verswijge/dat uyt Portugael dagelijcks Volck/Ammunitien en Vivres/ aen de Rebellen werden toe-gesonden.

'tIs licht te seggen / dat den Coning hier geen part en heeft in gehadt / ofte dat daer toe geen ordre en heeft gegeven ; maer dit groot verstant gelieve onse dommicheydt ten besten te houden/ dat wy van een ander gevoelen zijn: de redenen die daer toe hebben/ zijn klaer genoegh/ ende gededuceert daer het behoorde. 'tSchijnt dat de Portugesen meenen datmen hier te Lande geck is ; de Coningh en heeft niet geweten wat sijn Ministers in Brasil deden : de Gouverneur vande Bahia/ soude sulcken werck beginnen sonder weten van sijn Heere ; maer laet ons dit al toe-geven : na dat de Coning het heeft geweten/ ende na dat hare Ho: Mo: daer klachtigh zijn over gevallen ; heeft den Coning wel de minste disgunste getoont / over het doen van den Gouverneur vande Bahia / ofte getracht eenige satisfactie te geven aen hare Ho: Mo: als die schoone excuse/dat hy niemant en hadde/die hy daer konde senden machtigh genoegh om 'twerck te herstellen.

Nochtans was hier doen al den Ambassadeur / die nu alles sal konnen doen/indien men desen Scribent wil gelooven:on-aen-gesien den Ambassadeur selfs soo breedt niet en spreeckt/als by sijne laetste Propositie wel te sien is.

Dan den Autheur sal hier op seggen/dat dit al mede komt uyt het onverstant vande Bewint-hebberen / die nochtans geen Oliphants Huyt en hebben, datse niet souden gevoelen wie haer prickelt. Want dit en sal nimmermeer konnen ontkent werden/ dat alle de affronten ende schaden by d'Ingesetene van desen Staet geleden in Brasil/hergekomen zijn niet van een handt-vol Rebellen ; maer by de Onderdanen van den Coning van Portugael/ de welcke daer voor aensprekelijck is. Laet den Ambassadeur/ ende sijne Patronen soo schoon praten als sy konnen/'tverstant van alle vrye Nederlanders/sal konnen onderscheyt maken/ tusschen de steen ende de handt die den steen werpt. Desen Schrijver moet wel een verbastaerden Nederlander wesen/ofte gehuyrden Procureur van quade saken/ die haer wil doen gelooven/ dat de Son op de middagh niet en schijnt : ghelijck voor desen by een aensienlijck persoon is aen gewesen.

'tPrincipale meester-stuck van desen Autheur is / dat hy sich aenneemt te bewijsen/dat de Conqueste van Brasil/desen Staet ende de

Compagnie niet ſo nut en is / datmen om die te herſtellen ſoo groote onkoſten ſoude doen : waerom en ſegt hy niet met eenen / datmen die behoorde aen Portugael weder te geven / oft voor een geringh te verkoopē? 'tſchynt hy en derft ſich ſo verre niet uyten; maer ick geloove het al op 'thertte legt/hoe-wel het de mont niet uyt ſpreeckt.

De Hooge Regeringe komt eygentlyck het oordeel toe / wat haer ſubjecten dienſtelyck en profytelyck is ; wille het die bevolen laten: even-wel kan uyt ſekere wetenſchap ſeggen / ende met goede redenen des noot zynde beveſtigen, dat aē deſen Staet nopt importanter conqueſte en is gekomē, ende die ſo ſorgvuldiger behoort te maintenereen.

De reſtitutie vande ſelve te laten aenkomen op het beloven van een Amba,ſadeur (de Heere niet te na geſproken/men weet wel waer toe die ſomwylen geſonden worden/ ende waer mede ſy beſtaen/ alſt anders uytvalt) ende ſo ſlechten commiſſie/ende noch ſlechter aſſurantie/ ware verre buyte de eſtime vande wyſe regeringe van hare Ho: Mo.

Indien deſen Autheur/die ſo op een hayr kennet de tederheyt vande Commercien/oock verſtonde hoe teer het is de ſchaden vande Onderſaten in geen behoorlycke acht te nemen/ende het ſuchten van ſo vele beſchadighde ende verarmde Lieden ſich niet t'ontfermen ; hy ſoude heel anders ſpreken.

Myn voor-nemen en is hier niet te weder-leggen/de onverſtanden die deſen Autheur de Bewint-hebberen verwyt / 'tſelve ſal by ander gelegenthepdt konnen geſchieden ; ſal alleen dit segghen/ dat de ſelve voor de meeſtendeel de Regeringe mede raken/voor ſo vele kennelick is/ dat de oppere Directie altyds by de Gedeputeerde van hare Ho: Mo:is geweeſt/ende alle reſolutien in haer by weſen werde genomen.

Dat de Bewindt-hebberen ſolliciteren by hare Ho: Mo: dat hare afgenomene plaetſen mochten weder bekomen/ende refactie van hare geleden ſchaden erlangen/ende verſekeringe/ dat ſulcx niet meer ſouden hebben te vreſen ; wie kan dat met reden beſchuldigen / als een verbaſterde Nederlander ? haer Ho: Mo: vinden 'tſelve redelyck/ ende en willen van geen accommodatie hooren dan op dien conditien, ende dat ſonder eenighe verachteringe van't gedeſtineerde ende ghenoegſaem geprepareerde ſecours.

Dan gelyck oft hare Ho: Mo: niet en verſtonden watſe deden/ende nopt meer ſulcx by der hant hadden gehadt / ſo komt deſen Quidam haer te gemoet voeren verſchepden inconvenienten/ die daer uyt hebben

ben te volgen/die wy ſullen laten voor hare Ho: Mo: om te conſidere-
ren/ſo het haer belieft; weten wel wat den Oorloge in heeft/ ende die
ſolange gevoert hebbende tegen een Vyandt/ die formidabel is voor
alle Chriſten Princen/ſullen haer wel weten te redderen tegen een ge-
vepnſde Vriendt die haer hulpe van noode heeft.

Maer indien deſen Ambaſſadeur op de verſochte reyſe na Brazil/
quame te kort te komen in ſyn beloften/als wel licht konde geſchiede/
wat wil dan deſen Scribent niet hem maken; ſal hy Jonas moeten
zyn? daer ſoude men dapper mede geholpen weſen.

't Is mede koddig/dat hy ſegt/dat den Coning gantſch ongelegen
komt veel Krygs-volck en Oorlog-ſchepen na Brazil te ſenden/ etc.
wel wat is dan van ſulcken Coning te vreeſen ofte te hopen? de Re-
bellen in Brazil ſullen daer veel na vragen; anders te gelooven waer
mede een kleyn verſtant/dan den Heer Ambaſſadeur die verſchilt in
dit ſtuck al veel van ſynen Procureur/ want wil de macht van haer
Mo: hier mede te hulpe nemen; dit's een rechte Commedie.

Maer deſen Quidam weet pertinent te ſeggen/ wat de Bewindt-
hebberen hier op ſullen antwoorden/ ende naer syn kloeck verſtant/
weet mede daer aerdigh op te antwoorden/ wat laſt hy daer toe heeft
en wete niet. Ook hoore nu eerſt/dat de Bahia dē Coning van Por-
tugael niet alleen toe-komt; maer ook voor-namentlyck de Heer
van Albuquerque; dat pleegh ten tyden vande Coning van Span-
gien ſo niet te weſen/dat dien Heer intereſt hadde inde Capitania van
Pernambuc/ dat is wel bekent. Deſe Lieden zyn buyten haer ſpoor/
en geven een groot bedencken/ dat den Coningh van Portugael syn
eygen Meeſter niet en is/ immers niet in die buyten-landen.

Onder-tuſſchen determineert deſen Autheur Magiſtraliter/ dat
men ſyn Majeſteyt van Portugael met reden alſulcks niet kan op-
leggen/ ende dat syn preſentatie meer als genoegh is; als wy weder
hebben dat wy hebben verloren/ wat reden hebben wy van klagen?
dat's wel geſegt; maer hoe komen wy daer toe? want deſen Vriendt
voeght daer ſtracks op; dat wy geen gheleden ſchaden behooren te
eyſſchen/ om dat wy daer ſelfs oorſake van zyn. Hy werpt voorts
alles op de Rebellen/ de Coning ſtaeter buyten/ die is oorſaeck dat
den Doper is upt-geſopen/ ende de Rebellen ſullen den ydelen Dop
weder geven. Hier op leert deſen Vriendt van Vrede; de Rebellen/
hoe ſy haer hebben te dragen; indien uwe Ho: Mo: haer niet willen

laten

laten bedriegen; 'tis te beklagen / dat ſulcke Serpenten inden boesem van deſe Republijcque werden geleden/ende dat hare Schriften publijcquelijck werden ghedruckt ende faveur vinden; hebben de Onderſaten van deſen Staet niet genoegh geleden?

Maer/dat deſen Man te vooren heeft vertoont/dat het den Coninc van Portugael ongelegen is Krijgs-volck en Oorlogh-ſchepen naer Brasil te ſenden/ſo komt nu pag. 17. ende ſegt: Sy en bedencken niet dat Portugael/na alle apparentie voor ons met haer Bloet in Brasil ſal zijn/ etc. dit ſlupt wel op't voor-gaende: ende geeft ghenoegh te kennen wat deſe Man voor heeft, haer Ho: Mo: ſyn wys genoegh/ om te verhinderen door de ſpoedige af-ſendinghe van de Vlote/ dat hare goede Onderdanen niet voorts en worden op-ghelockt vande Bloedt-honden/ die der reede ſoo vele vermelt hebben: dat van haer niet werde geſeght/ 'tgene men ſeyde van de Romeynen: Dum Romæ deliberatur, perit ſaguntus. Dat Godt wil verhoeden/ende hare Ho: Mo: zegenen in hare vigoreuſe reſolutien/ten behoeve van hare verdruckte Onderdanen genomen.

Ick meende het hier mede te ſtaken / doch moet hier noch wat by voegen: dat niet tegenſtaende/ deſen Procureur voor de Portugeſen/ ſoo breedt op geeft pag. 19. dat wel aen wijſer Lieden hebbe hooren ſeggen/ dat deſe Landen/ aen den Handel op Portugael/niet veel gelegen en is / ende dat de Vrede met Portugael geen voor-deel / maer wel ſchade ſal geven aen beyde de Compagnien/die niet ſonder reden als pilaren werden gehouden vanons lant. En oock om wat te vragē aen deſen Man; gelooft ghy wel dat deſe groote beſichtigh ontrent den Vrede/ ende naerder alliantie met Portugael / al voorderlijck is/ in de tegenwoordige onder-handelung met Spangien? ende ofte wiſ die wel met twee ſoo onverſoenlijcke Partijen ſullen konnen teffens onder-houden. Dan ick late dit den Politiquen bevolen zijn / de welcke ſomtijdts practiſeren / daer Terentius van ſpreeckt/ ubi illa Phœdriam nominabit, tu Phamphilam dicito. d'Welck oock de oorſake is/waerom ſommige de West-Indiſche Compagnie / niet wel en ſchijnen te meynen/ hoe-wel die inder daet lief hebben; waer op deſen Author geſondigt heeft: die ick uu laet varen: ende beter ſinnen wenſche: den verſtandigen Leſer ſelfs / ſal de antwoorden op ſijne voordere vragen ende redenen wel vinden: 'tis my genoegh / deſe korte Obſervatien voor-geſtelt te hebben.

FINIS.

J. C R 1342
Ash. - 218

Brasiliana USP

BRASILIANA DIGITAL

ORIENTAÇÕES PARA O USO

Esta é uma cópia digital de um documento (ou parte dele) que pertence a um dos acervos que participam do projeto BRASILIANA USP. Trata-se de uma referência, a mais fiel possível, a um documento original. Neste sentido, procuramos manter a integridade e a autenticidade da fonte, não realizando alterações no ambiente digital – com exceção de ajustes de cor, contraste e definição.

1. Você apenas deve utilizar esta obra para fins não comerciais. Os livros, textos e imagens que publicamos na Brasiliana Digital são todos de domínio público, no entanto, é proibido o uso comercial das nossas imagens.

2. Atribuição. Quando utilizar este documento em outro contexto, você deve dar crédito ao autor (ou autores), à Brasiliana Digital e ao acervo original, da forma como aparece na ficha catalográfica (metadados) do repositório digital. Pedimos que você não republique este conteúdo na rede mundial de computadores (internet) sem a nossa expressa autorização.

3. Direitos do autor. No Brasil, os direitos do autor são regulados pela Lei n.º 9.610, de 19 de Fevereiro de 1998. Os direitos do autor estão também respaldados na Convenção de Berna, de 1971. Sabemos das dificuldades existentes para a verificação se um obra realmente encontra-se em domínio público. Neste sentido, se você acreditar que algum documento publicado na Brasiliana Digital esteja violando direitos autorais de tradução, versão, exibição, reprodução ou quaisquer outros, solicitamos que nos informe imediatamente (brasiliana@usp.br).